

ILEGÁLNÍ ODBOJOVÁ SKUPINA „NÁRODNÍ SDRUŽENÍ ČESKOSLOVENSKÝCH VLASTENCŮ“, V TŘEŠTINĚ.

PRONÁSLEDOVÁNÍ GESTAPEM ÚČASTNÍKŮ PROTINACISTICKÉHO ODBOJE

I. Obdobně jako v Protektorátu Čechy a Morava se od roku 1941 začaly rovněž v českých obcích severozápadní Moravy vytvářet nepolitické ilegální odbojové organizace a skupiny „Národní sdružení československých vlastenců“ s centrem v Zábřehu. Zejména od jara 1943, kdy pod vlivem vítězství sovětských vojsk u Stalingradu vzrostly mezi českým obyvatelstvem naděje na osvobození z nacistické poroby, docházelo postupně k rozmachu ilegálních odbojových skupin tohoto hnutí v obcích. Sdružení československých vlastenců si stanovilo náročné úkoly:

Připravit povstání proti německým okupantům a převzetí moci po válce, za tím účelem vytvořit jádro nové státní správy – Národní výbory, rozvíjet ilegální činnost, rozšiřovat protinacistické tiskoviny, získávat finanční prostředky pro realizaci těchto úkolů. Bezprostředně se místní odbočky zaměřily na organizování finančních sbírek na podporu rodin uvězněných českých občanů a rodin hmotně strádajících v důsledku odchodu jejich členů do zahraničního odboje.

Skupina „Národní sdružení československých vlastenců“ v Třeštině patřila do 7.okrsku organizace tohoto sdružení na Zábřežsku se sídlem v sousední obci Bohuslavicích. 7.okrsek ještě zahrnoval obce Dubicko, Lukavice, Libivá, Police, Klopina, Nedvězí, Stavenice, Úsov, Veleboř, Bezděkov, Janoslavice, Rohle a Kamenná.

V důsledku zrady v ústředí v Praze se nacistickým bezpečnostním orgánům podařilo proniknout též do této ilegální organizace na Zábřežsku. Gestapu to usnadila nedostatečná konspirace široce rozvětveného hnutí. Došlo k vyzrazení organizační sítě „Národního sdružení československých vlastenců“ v Protektorátu i její struktury na Zábřežsku. Při rozsáhlém celostátním zatýkání byl uvězněn značný počet jejích členů.

Do ilegální skupiny v Třeštině patřili Bohuslav /Slávek/ Vachutka, Eduard Přidal, Jaromír Jarmara a další. Při setkání na vsi se zdravili slovy „Eda faščí“. Tato skupina organizovala sbírky na pomoc poškozeným nacisty, např. paní Šišmové, jejíž manžel Aleš Šišma byl pro ilegální protinacistickou činnost, zejména rozšiřování protinacistických letáků, odsouzen do vězení a následně po předání gestapu umučen v Kounicových kolejích v Brně v r.1942.

Členové třeštinské ilegální skupiny připravovali složení Národního výboru po osvobození obce. Bohuslav Vachutka ukrýval v domě svých rodičů č.52 seznam členů navrhovaných do budoucího Národního výboru. Z obav před zatčením a odhalením tohoto seznamu při případné prohlídce domu gestapem požádal Jana Jílka ze sousedního domu č.54 o uschování seznamu. Ten byl ukryt v úlu ve včelínu v zahradě domu Jílkových. B. Vachutka byl zatčen a uvězněn gestapem kvůli obvinění z protinacistické činnosti. V dubnu 1945 příslušníci gestapa při pátrání po starším synovi Jílkových Janovi kvůli jeho ilegální odbojové činnosti uskutečnili tři neúspěšné prohlídky jejich domu. Janu Jílkovi se na poslední chvíli podařilo uprchnout k partyzánskému oddílu RIKITAN v Protektorátu. Příslušníci gestapa s pomocí vycvičených psů rozněž pátrali v zahradě, dokonce ve včelínu, neodvážili se však otevřít úly. V jednom z deseti úlů byl ukryt silný svazek písemných materiálů a letecká mapa ČSR /B.Vachutka totiž před válkou vykonával vojenskou službu u letectva/. Skutečnost, že v deskách s tiskovinami se nacházel seznam členů budoucího Národního výboru, po válce potvrdil bývalý partyzán Oldřich Navrátil z Moravičan mladšímu bratrovi Věroslavu Jílkovi.

Počátkem roku 1944 byla ilegální organizace „Národní sdružení československých vlastenců“ na severní Moravě rovněž prozrazena. Vlna zatýkání zasáhla i vedení 7.okrsku v Bohuslavicích a rovněž skupinu v Třeštině. Počátkem května 1944 došlo v Bohuslavicích k zatčení gestapem a výsledkům kolem 10 osob, z nichž většina byla odsouzena k trestu odnětí svobody. Nepodařilo se zjistit, zda při výsleších na gestapu v Šumperku někteří ze zatčených vyslovili jména jiných členů organizace.

Následně 13.června 1944 byli v Třeštině zatčeni gestapem, uvězněni a odsouzeni k trestu vězení: Bohuslav Vachutka z č.52, Eduard Přidal, Třeština – Háj č.44 a Jaromír Jarmara z č.21.

Krátce poté ještě došlo k zatčení a výslechu gestapem: Antonína Kupky z č.25, Jaromíra Vachutky z č.52, Karla Plháka, Třeština-Háj č.71 a Josefa Vachutky z č.85. Po asi týdením držení ve vězení a výsleších v úřadovně gestapa v Šumperku byli tito propuštěni.

V březnu a dubnu 1944 se šumperská věznice zaplnila zatčenými členy prozrazené severomoravské ilegální organizace „Národního sdružení československých vlastenců“. Bohuslav Vachutka, Eduard Přidal a Jaromír Jarmara byli odsouzeni k trestu vězení, v němž byli drženi až do konce války. B. Vachutka byl poslán do známé trestnice MATYLDA v Drážďanech. Zde přežil mohutné bombardování města britským letectvem v noci ze 13. na 14. února 1945 a následné denní bombardování americkým letectvem. /Britské těžké čtyřmotorové bombardéry

LANCASTER a HALIFAX uskutečnily první zničující nálet na Drážďany ve dvou vlnách po třech hodinách. 805 bombardérů svrhlo na město 2.660 tun pum, z toho téměř 45 % zápalných. Dílo zkázy dokonaly mohutné svazy 8.americké bombardovací armády, a sice 1.337 těžkých čtyřmotorových bombardérů B-24 LIBERATOR a B-17 FLYING FORTRESS – létající pevnosti, za doprovodu 962 stíhaček dlouhého doletu MUSTANG a THUNDERBOLT. V důsledku těchto bombardování zachvátilo město ohňová bouře, při čemž zahynulo několik desítek tisíc obyvatel. / Vězňům se naštěstí podařilo opustit věznici.

Eduard Přidal byl vězněn ve věznici v Šumperku.

Po osvobození země v květnu 1945 se všichni uvězněni vrátili do Třeštiny.

Jaromír Vachutka se stal prvním předsedou Národního výboru v obci. Následně byl národním správcem sklářské firmy Geisler v Mohelnici.

Jaromír Jarmara po návratu z vězení vystřídal Jaromíra Vachutku ve funkci předsedy Národního výboru.

Eduard Přidal se vrátil na svoji rolnickou usedlost v Třeštině-Háji.

Bohuslav Vachutka odešel do vedení zemědělského výkupního a zásobovacího střediska v Šumperku.

Z návratu skupiny severomoravských vlastenců z nacistických věznic v Lipsku a v Drážďanech se zachovala fotografie. V první řadě sedících je ze známých osob první zleva Bohuslav Vachutka a dále Urbášek z Dubicka.

II. PRONÁSLEDOVÁNÍ GESTAPEM ÚČASTNÍKŮ PROTINACISTICKÉHO ODBOJE

1. ALEŠ ŠIŠMA /Třeština č. 30/ se okamžitě po okupaci Sudet a následně zbývajících území Československé republiky hitlerovským Německem v březnu 1939 zapojil do ilegálního odboje. Jako člen ilegální organizace Komunistické strany v Solných mlýnech v Olomouci-Holicích, v nichž byl zaměstnán, rozšiřoval protinacistické letáky vyzývající k boji proti německým okupantům, tištěné touto organizací. Letáky šířil ve své obci, např. je předával Antonínu Krejčímu z č.24 a Antonínu Kupkovi z č.25 a rovněž do okolních obcí, mj. do Dubicka a Leštiny.

Po vyzrazení ilegální organizace v Solných mlýnech českým udavačem byl rovněž A.Šišma sledován gestapem a 3.6.1940 zatčen ve vlaku při převozu letáků. Tím byl usvědčen z nepřátelské činnosti proti Velkoněmecké říši.

Během 3 měsíců výslechů ve vojenském vězení v Olomouci, ani při soudním přelíčení ve Vratislavi pro „velezradu Velkoněmecké říše“ v prosinci 1941 a následně po odpykání trestu 2 roků a 3 měsíců vězení, kdy byl – z rozporu s tehdejšími německými zákony – předán gestapu a nadále vězněn a vyslýchán s pomocí mučení v Kounicových kolejích v Brně, NEPROZRADIL NIKOHO, KOMU PŘEDÁVAL LETÁKY V OBCI A V OKOLNÍCH VESNICÍCH.

Dne 3.11.1942 podlehl mučení. Na zdi Kounicových kolejí v Brně je umístěna deska se jmény obětí nacismu , na níž je rovněž uveden Aleš Šišma.

Pro fašistické okupanty byl nežádoucí návrat Aleše Šišmy jako skutečného českého vlastence, který se nesmířil s okupací své vlasti. Jeho hrdinství je si třeba vážit tím více, že nepodlehl ani krutému mučení a neuvedl mučitelům jména osob, jimž předával letáky. Trest smrti pro „velezradu Velkoněmecké říše“ by v té době postihl řadu českých občanů. Vždyť se jednalo o období nejkrutějších nacistických represí proti českému obyvatelstvu za heydrichyády.

2. V souvislosti s „pochody smrti“ válečných zajatců, většinou sovětských, přes Třeštinu počátkem února 1945 a protinacistickými akcemi nepočetné odbojové skupiny mladých mužů, věnovaly německé bezpečnostní orgány zvýšenou pozornost této obci. Členové této skupiny Jan Jílek z č.54, bratři Dobroslav a Antonín Frebortovi z č.62 a Věroslav Jarmara z č.40 se zpočátku zaměřovali na pomoc válečným zajatcům, uprchlým z „pochodů smrti“ při zastávce v obci a na další akce proti německým okupantům. Např. převedli odbojáře – politické vězně Josefa Vrba a Josefa Šafáře do Protektorátu s tím, aby se zapojili do partyzánského oddílu Rikitan.

V polovině dubna 1945 došlo k vyzrazení členů třeštinské odbojové skupiny. J. Vrba a J.Šafář po nočním převedení na protektorátní stranu hranice byli zadrženi německou pohraniční hlídkou. Při výslechu německou policií zřejmě jeden z nich vyrazil místo úkrytu v domě Jílkových v Třeštině č.54 a členy třeštinské odbojové skupiny. Příslušníci gestapa se pokusili je zatknout.

Dne 15.4.1945 se staršímu synovi Jílkových Janovi podařilo uprchnout před zatčením k partyzánskému oddílu Rikitan s centrem v Radnici. Zde se ukrýval až do konce války.

Příslušníci gestapa při pátrání po Janu Jílkovi zatkl jeho mladšího bratra Věroslava. Toho totiž J.Šafář následně při konfrontaci ve vězení v Šumperku usvědčil, že věděl o jeho a Vrbově úkrytu v domě rodičů. 6.5.1945 byl Věroslav Jílek propuštěn z vězení společně s dalšími politickými vězni.

3. Bratrům Dobroslavu a Antonínu Frebortovým, kteří byli rovněž na poslední chvíli informováni o zatčení J.Vrby a J.Šafáře a o hrozbě jejich zatčení gestapem, se podařilo ukrývat se mimo dům jejich rodičů až do konce války. Několik dnů v domě známých v Janoslavicích a následně v Bohuslavicích a poté v bunkru v polích na kopci Skalka nad třeštinským hřbitovem.

Obdobně se ukrýval před gestapem i Věroslav Jarmara.

J.Vrba a J.Šafář byli drženi ve vězení v Šumperku až do konce války.

Gestapák Bruckner, který se v úřadovně v Šumperku zabýval záležitostmi třeštinských účastníků odboje, byl po válce odsouzen k trestu smrti oběšením.

INFORMACE

Ilegální odbojová skupina „Národní sdružení československých vlastenců“ v Třeštině a „Pronásledování gestapem účastníků protinacistického odboje“ v Třeštině byla vypracována:

1. První část o „Národním sdružení československých vlastenců“ na základě údajů z historické literatury o období II.světové války a údajů na internetu. Pokud jde o třeštinskou skupinu, zdrojem byly znalosti Věroslava Jílka, původem z Třeštiny č.54, člena Českého svazu bojovníků za svobodu. Dále byly využity údaje ze sborníku „Bohuslavice od nejstarších dob po dnešek. 1356-1980“. Fotografie „Návrat skupiny severomoravských vlastenců z nacistických věznic v Lipsku a Drážďanech“ je uveřejněna v knize Josefa Bartoše „Odboj proti nacistickým okupantům na

severozápadní Moravě“. Šumperk 1986. K vypracování informace rovněž posloužily údaje z knihy Davida Irvinga „Luftwaffe vzestup a pád“, nakladatelství Bonus Brno 1995.

2. K vypracování druhé části informace o pronásledování účastníků protinacistického odboje gestapem posloužily podklady Antonína Krejčího z č.24 z 18.3.1951 pro pamětní knihu obce Třeštiny: „Památce vlastence /Aleše Šišmy/, který položil život za Československou republiku“. K jejímu doplnění posloužilo sdělení Věroslava Jílka.

Podrobné údaje o odbojové skupině mladých mužů v Třeštině obsahuje informace „Protinacistické akce odbojové skupiny v Třeštině“, vypracované pro pamětní knihu obce. Je zveřejněna na webových stránkách OÚ v Třeštině.

Informaci napsal JUDr. Miloš Frebort pro pamětní knihu obce Třeštiny.

Praha, 28.června 2010